



Budapestre vonatkozó ujságcikke

Osztályozás,

383.16

Szerző:

Gyömrei Sándor
Régi pesti vagyonok
keletkezése

Hely:

Cím:

Idő: 1765

Forrás:

Fővárosi Lapok
Nyert 1765. II. 23

Személy:

Helyszám:

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Budapesti nyomat. Ny. Közp. városbáza — 1896/50

Régi pesti vagyonok keletkezése

ÍRTA: DR. GYÖMREI SÁNDOR EGYETEMI TANÁR

I.

A főváros levéltárában végzett kutatói munka újabb fényt derített a régi városvezetés korrupciójára. Pedig közvetlenül nem is ezt kutattuk. Feladatunk volt megállapítani, miből eredtek a XVIII. századbeli pesti polgári vagyonok. E kérdést eddig homály borította. Pedig a főváros ipari fejlődése szempontjából alapvető probléma: milyen tőkeakkumulációkon alakult az itteni manufaktúrák kibontakozása. A kérdésre az eddigi adatok alapján inkább csak negative lehetett válaszolni: a kereskedői profil nagyon kis szerepet vitt ezeknek az akkumulációknak megteremtésében, legalábbis a napóleoni háborúk konjunktúrájáig, hiszen a bécsi kormány gyarmati politikája miatt a kereskedői haszon oroszlanrészre a császári bevásárlók, az Appaldoknak nevezett monopóliumok, továbbá a bécsi nagykereskedők pénztáraiba jutott. Még a leleményes görög kereskedők által összeharcsolt haszon is, mindaddig, amíg ezek a szultán alattvalói voltak (és csak eddig az időpontig tudtak eredményesen kereskedni) külföldre szivárgott. A céhes iparosok közül csupán két-három kőműves- és ácsmester tudott nagyobb va-

gyont gyűjteni, érthető is, hiszen 30—50 legénnyel dolgoztak, tehát volt miből. Polgári vagyonok azonban mégis nagyobb számban voltak. De miből keletkeztek?

Erre a homályra reflektorfényt vet egy most előkotort iratcsomó, amiből kiviláglik, hogy a XVIII. századbeli pesti polgári vagyonok

túlnyomórészt teleklapásból, illetőleg teleksikkasztásból származtak.

Ez, a meglepő dolgokat tartalmazó irat, a Bóbits-jelentés címet viseli. 1765-ben Mária Terézia füléig ju-

tak el a pesti városi tanács visszaéléseiről, a tanácstagok gyanús meggazdagodásáról keringő hírek. A királynő Szilávy Pál, a királyi jogügyek igazgatójának helyettesét — ma legfőbb államügyész-helyettesnek neveznök — küldte le Pest városához, hogy szigorú vizsgálatot tartson. Főképpen gyanús telekmanipulációkról rebesgettek, ezért a királyi biztos Bóbits János ítéletábrlai hitességjegyzőt küldte ki a telekügyekre vonatkozó panaszok megvizsgálására. A Bóbits-jelentés, amely nem kevesebb, mint 162 pontban részletezi a város urainak telekügyi mesterkedéseit, valóságos vádirat, szinte a legértéke-

sebb forrásanyaga a XVIII. századbeli pesti gazdaságtörténetnek és egyben közgazdasági rémregény.

A 162 birtok-bitórlás elkövetőinek neye ma talán nem sokat mond. A város történetét forgató emberek azonban csupa régi ismerőst fedeznek fel bennük. Valamennyien a város házában uralkodó klikk tagjai. 40—50 személy, akik az oldalági rokonság alapján négy-öt nemzetségbe csoportosíthatók. Nem is lehetett ez másképp!

A több mint másfélszáz vádpont két alapvető tény körül jegyezsedik ki. Az egyik az, hogy az 1740 körül dühöngő pestisjárvány számos családot annyira maradéktalanul irtott ki, hogy még a legtávolabbi rokon utóörökösök sem jelentkeztek a hagyatékiért. Mosel József városi telekkönyvvezető, a későbbi „nagy” polgármester, rájött arra, hogyan lehet a telekkönyv telerényes útjain járva a gazdátlan ingatlanok javarészét megszerezni. Ez az akkori törvény szerint is közvagyon elsikkasztásának minősült volna, hiszen a teljesen magvaszakadt családok vagyonának a régi városi jog szerint, mint

caducitásnak, a városra kellett szállnia. Ennek ellenére 28 magánszemély lett a váratlan örökös, akik történetesen mind városi tisztséget viseltek. Közülük nyolcan 20.474 négyszögöl birtokába léptek, hatan egy-egy majorság tulajdonosaivá váltak, tizen-négyen pedig „nagyobb telket” szerettek. Így vált a pesti nagy járvány két tucat patriciusvagyon alapkövévé. Mosel gondoskodott arról, hogy a telekkönyvben mindezek a tulajdonos-változások ne szerepeljenek, a telekkönyvi számok eltűnjenek, úgyhogy Bóbits szinte gépiesen ismétli a jelentés egyes pontjai után: „milyen jogon? nem tudatik”.

A teleklapások második nagy csoportja abban állott, hogy ugyancsak e befolyásos személyiségek a városi közlegelőből hasítottak ki telkeket. Ebben a teleklapásban vagy sikkasztásban, ahogy tetszik, 27-en vettek részt és ily módon

114.958 négyszötellet kisebbedett meg a városi közlegelő egyesek javára.

Ezenfelül még egy „elég nagy terrain” szerepel a kimutatásban, méret nélkül. A városi közlegelő a régi földközösség késői megmaradt csökevénye, amelynek, mint mindenütt Európában, nálunk is, a feudalizmus egész fennállása alatt, bizonyos mértékig üdvös hatása volt és lassította a földtől megfosztott tömegek elnyomódását. Pesten az a szerepe volt, hogy a szegényebb polgár is ide hajlotta ki tehenét és ily módon biztosíthatta tejjelátását. A közlegelők összezsugorodása azonban arra vezetett, hogy Pest tanácsa kimondotta: a közlegelőhöz való jog nem a polgárjognak, hanem a háztulajdonjognak tartozéka és ezzel a háznélküli kispolgár számára lehetetlenné tette a tehéntartást. A közlegelők megrablása miatt csökkeneni kellett a mézárások legelőjogát is és ezáltal húsdrágulási folyamat indult meg.

(Folytatjuk.)